

קול צופיך

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

פִּנְחָס - תַּשְׁס"ב - מֵאֵת מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

את מעשהו בפרהסיא ולא ניסה לעשותו בצינעא ובשקט, ומסר את נפשו למות על זה. וחשיבות מעשהו ש'השיב את חמתי מעל בני ישראל', והציל את עם ישראל מכליה.

המלחמה בהתבוללות

הקצף הגדול שיצא על עם ישראל הוא בגלל ה'קללה' הגדולה שנקראת התבוללות. בימינו, אנו רואים כמה צעירים מעם ישראל שמקטנותם הורגלו ללמוד בבתי הספר של הגויים, ובקרב נוער מעורב של גויים וגויים, מה שגורם לנתקם מהעושר המיוחד של עם ישראל, שהתייחד מכל האומות בצניעותו ובקדושתו. באחת מנסיעותי הייתי בקנדה, ובקשו שאדבר בפני סטודנטיות ועלה בדעתי לדבר על הלכות בסיסיות, אך ראיתי שדוקא התעניינותם התמקדה בעניין ההתבוללות, ואכן דברתי בכל תוקף ונתתי להם חיזוקים בנושא חשוב וכואב זה, והבהרת להם שאבי יוזמת ההתבוללות הוא זמרי בן סלוא שרצה ללעוג על תורת משה ולהוכיחו על כך שכביכול גם אשתו של משה היתה גויה, ולא קיבל את החילוקים הברורים בין גיור כדת וכדון, לבין גיור שאין בו ולו ריח של אמיתות התורה, כמו הקונסרבטיבים והרפורמים בימינו.

"הנני נותן לו את בריתי שלום"

בשכר מסירות נפשו של פנחס נגד ההתבוללות אומר לו הקב"ה (שם יב): 'לְכָן אֶמַר הֲנִי נֹתֵן לְךָ בְּרִית שְׁלֹמֶה'. ומבאר רש"י: "שתהא לו לברית שלום, כאדם המחזיק טובה וחנות למי שעושה עמו טובה, אף כאן פירש לו הקב"ה שלומותיו". כלומר, הקב"ה נתן לפנחס את שלומותיו, עבור זה שדאג להשכין את 'שלומי' של הקב"ה בעולם, לבל יעשה כל אחד ואחד כאוות נפשו ויאמר "זו מותרת" כמעשה זמרי (עין רש"י במדבר כ"ה פסוק ו').

ברית כהונת עולם

עוד אומר הקב"ה לפנחס עבור מעשה גבורתו (שם יג): "וְהָיְתָה לוֹ וּלְבָנָיו אֶחָדָה בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לֹא-לְקִי וְיִכָּפֵר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". פנחס לא היה כהן, ורק במעשה זה שהרג את זמרי, זכה לכהונה כמתנה מאת הקב"ה. וכן מביא רש"י, וז"ל: "אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שנינו בזבחים (קא ב) לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי". והנה היו הבריות מרגנים ואומרים ראו בן פוטי זה שפיטס אבי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל, אך פנחס לא חת ולא זע ועשה הכל מתוך קנאה אמיתית.

מלאך הברית

אחת הזכויות הגדולות להן זכה פנחס היא היותו ממונה על הבריתות, שכן פנחס הוא אליהו, מלאך הברית. כשעמד אליהו על הר הכרמל וצעק "קנא קנאתי... ואת בריתך עזבו", אמר לו הקב"ה: אתה מלמד דלטוריא על בני, חייך שאתה תתייצב בכל ברית מילה שמלים את ילדי ישראל בכל מקום בעולם, ובערב תבוא ותאמר לי כך וכך ילדים נימולו היום. ויש להבין, האם עונש יש בהליכה למקומות של בריתות? הלא ששון ושמוחה יש בדבר, "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב"? אלא יש לומר, שאילו היה אליהו הולך מברית לברית יכל לשבת וללמוד תורה בשיבה של מעלה, אך אחרי הנטל החדש לא מתאפשר לו הדבר. והנה בתחילה התנחם אליהו שהטרדה של הליכה ממקום למקום אינו אלא בימים, אבל בלילות הוא היה פנוי ללמוד תורה, אבל מאז שהגיעו יהודים לאמריקה ולאוסטרליה, נאלץ ללכת לבריתות גם בלילות שלנו, שהם הימים שלהם, וככל שהתפתחו קהילות יהודיות בעולם, גדלה מרוצתו של אליהו ממקום למקום בכל העולם כולו.

שבועה לשם קניין עולם

שואל בעל האור החיים הקדוש, מדוע הפסוק 'ויכפר על בני ישראל' נאמר בלשון עתיד? ועוד קשה, הרי ידוע שכל מקום שהתורה אומרת 'לכן' - הוא לשון שבועה, וא"כ מדוע הקב"ה אומר 'לכן' אמור הנני נותן לו את ברית שלום', שהוא לשון שבועה, והלא היה די בהבטחה, כמו שחז"ל אומרים על

השיעור לעילוי נשמת:

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

פרשת השבוע: פנחס

הַשִּׁיעוּר נִמְסַר ע"י הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל, בִּשְׁנַת תַּשְׁס"ב.
אוֹר חַיִּים הַקְדוֹשׁ - י"ז בַּתְמוּז

הילולת האור החיים הקדוש

ליל ט"ו בתמוז הוא ההילולא של רבנו חיים בן עטר, הנקרא בפי כל 'אור החיים הקדוש' על שם ספרו שחיבר על התורה. מקורו בעיר סאלי אשר במרוקו, שם היה רב גדול, עד שעלה לארץ ישראל. חיבור נוסף שחיבר בהיותו כבר באר"י, הוא ספרו החשוב 'ראשון לציון' על השי"ס על פי שיטת הרמב"ם. בסך הכל הוא היה כשנתיים בארץ, אך הספיק לעשות בהם רבות ונצורות.

בריחתו המופלאה של האור החיים הקדוש

מסופר על אהר"ה הקדוש שהיה מהלך בדרך בחו"ל, שקוע בשרעפי קודש בלימוד התורה, ובאותה שעה נסע מולו השר בעגלת האפריון הנהוגה בידי סוסים הדורים ומהירים, והנה העגלון שם לב שיש יהודי העומד בדרך ממולו, והוא ייאץ להאט את מהירות דהרת הסוסים לבל יבולע לו. אך השר אמר לעגלון אל תאט כלל, ואם היהודי איננו זז מאלי, תדרסנו למוות, ר"ל. שמה העגלון לעשות כמצוות אדונו, והאץ בסוסים למהר דרכם, אך הנה זה פלא, הסוסים במקום למהר בדרכם, החלו להאט עד שנעצרו כליל לפני היהודי הקדוש, הלא הוא רבנו בעל 'אור החיים הקדוש' ע"ה, וכמה שהכה בהם העגלון וייסר אותם לא הועיל מאומה, ונעמדו בהכנעה גמורה לבל יאונה לו כל רע עד אשר חלף על פניהם. אך בזה לא תם העניין, חמתו של אותו רשע עלתה בקרבו עד להשחית וצויה לאסור את האור החיים הקדוש בבית האסורים, ומיהר לפסוק שביום שבת ייתלה על עץ ברחובה של עיר. אמר האור החיים לבני קהילתו שלא ידאגו לגורלו כי הוא יהיה עמם בסעודה השלישית בשבת הקרובה, ולא האמינו כי הכירו בעריצותו של השר הרשע. והנה בשבת בעלות המנחה הוכו בסנורים כל הממונים על האסורים, וכדבר המובן מאליה קם הרב בנחת ויצא מתאן לכיוון היציאה, ובהגיעו לשער היציאה נפלה תרדמה גדולה על השומר, ולא נותר אלא לקחת ממנו את המפתח של שערי בית הסוהר ולהחזירו לו כך שלא יצטרך לטלטלנו בשבת, ויצא לדרכו לסעוד את הסעודה השלישית עם בני קהילתו כפי שהבטיח להם בתחילה. סוף דבר שברח מעירו עד שהצליח לעלות לארץ ישראל. וכלשונו בהקדמה לספרו 'אור החיים': "וחמץ" את ארץ מצרים בשכשך מצרים במצרים נרדף דלקוני בתפיסה במסירה בעלילה ונגידה ביד שר צר אכזרי וכו' ואני בתוך עמקי ים הצרות ותפיסות".

פירושו על התורה

רבי יצחק לוי זצ"ל היה מהעיר סאלי, והיה נוהג מדי שנה ושנה לקבץ רבנים חשובים גם מהעדה החרדית ומספר להם מנפלאותיו של בעל האור החיים הקדוש, ודורש להם מדברי תורתו. האמת היא, שכל הלומד בספריו חושב שכולם קבלה, אך רחוק רחוק מי ימצאנו, אלא דבריו דברי אלקים חיים הם. ומסופר על כמה רבנים שלא היו מסבים לסעודת ליל שבת כל עוד לא סיימו את פירושו על פרשת אותו השבוע, וכן נהג האדמו"ר המקובל חסידא קדישא ופרישא בבא סאלי זצוק"ל.

"השיב את חמתי"

בפרשתנו כתוב (במדבר כ"ה יא) "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הָשִׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקָנָאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקָנָאֲתִי". אומר האור החיים הקדוש: הביאור הוא, שהמסירות הגדולה שהיתה לפנחס בשליחותו היא, שעשה

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פנחס - תשס"ב - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

למען יוכל להתרחב בה ולחבר ביניהם, יש בזה עניין של התחשבות מצד בר מצרא. אבל אם בעל הדירה או השדה נותנם במתנה, לא יוכל בעל הדירה הסמוכה או בעל השדה הסמוך לבקשם מידו. וכן הקב"ה נתן לפנחס "את בריית שלום" במתנה ולא במכר, כך שלא יוכל שום אדם לבקש זאת לעצמו משום צד ואופן, כי הקב"ה נותנה לאשר יישר בעיניו (ויש מעלה נוספת במכר מה שאין במתנה, עיין שם שהאריך).

עם ישראל קרובים לתורה יותר מן המלאכים

כשעלה משה רבנו ע"ה למרום לקבל את התורה (עיין שבת דף פ"ח ע"ב), עמדו המלאכים וצעקו 'חמדה גנוזה תתקע' דורות לפניך ואתה נותנה לבשר ודם? הענין הוא כך, המלאכים בראותם את התורה שהיא חשובה ויקרה לאין ערוך שמחו בה, ולא אמרו מאומה, ולא ביקשו אותה לעצמם, כי אמרו יקרה וחשובה היא ואינה ניתנת לאחרים. אבל משראו שכבר ישר בעיני הקב"ה לתת במתנה, עמדו ואמרו מה לבן אנוש ותמונה במתנה כל כך יקרה, מוטב שיתננה להם באשר הם נצחיים כמו התורה שהיא קיימת לנצח נצחים. אמר להם משה כך ישר בעיני ה' ככתוב "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" מכאן שנתנה לנו הקב"ה במתנה גמורה. ועוד אומר להם משרע"ה שהם אינם יכולים לקיים את מצוותיה, אבל אנו מקיימים את מצוותיה, ואנחנו כעין בר מצרא לעניין זה, ואם כן לנו נאה ויאה לקחתה. וי"א, שהתכוונו המלאכים על "הוד" שבתורה "תנה הודך על השמים". אמר משה מי שמגיע לו הפשט מגיע לו ההוד.

כהן שנעשה בעל מום

האות וא"ו של המלה שלום קטיעא, ומכאן למדו שכהן הראוי לעבודה צריך להיות תמים, ללא מום, דוקא אבל אם הוא חסר או בעל מום, נפסל לעבודה. ואם כהן בעל מום בכל אופן עשה את הקרבן, לא נפסל הקרבן משום כך. בבית המקדש היה תורו של כל כהן מגיע פעם בכמה זמן, ואם למשל הגיע תורו לעבוד בשבת, ובקומו ללכת למשמרתו המיוחלת והנכספת הוא מגלה שיש לו יבלת שצמחה לו פתאום, וכולו מריר ומאוכזב שאחרי כל כך הרבה זמן הפסיד את משרתו הרמה, הוא יכול לפנות לחברו ולבקש ממנו שינשך לו ביבלת כדי להסירה בשינוי, וכך יוכל לחזור למשמרתו ללא חשש, כי זה איסור שבות ואין שבות במקדש.

אחריות עבודת הכהנים בבית המקדש

עבודת הכהן בבית המקדש לא היתה קלה כלל ועיקר, והיה בה אחריות כבדה על כל המשתמע מכך. הגמ' אומרת שהיו הממונים אחראים לפקח שהכהנים יעשו את עבודתם נאמנה, ואם נמצא כהן שנרדם על משמרתו, לא היו מעירים אותו בעדינות, אלא היו לוקחים את בגדיו ושורפים אותם לעין כל הכהנים. וכשהיו באים ומתעניינים על מה הדבר, היו אומרים להם שאלה בגדיו של כהן שנרדם על משמרתו, אוי לו לאותה בושא ואוי לו לאותה כלימה. וכתוב שאם היה מצוי לכהנים מעט פנאי לישון, לא היו ישנים עם כרית אלא היו מקפלים את בגדיהם תחת ראשם. ולמרות שעל פי הקבלה הדבר הזה חמור ומושך מזיקים, במקדש שאני שלא היו מצויים בו מזיקים כלל.

כיסופי ישראל לבניין בית המקדש

בעניין הכיסופים של עם ישראל לבניין ירושלים מובא בכוזרי עד כמה שצריך האדם להתפלל על זה בכונה ובמעשה ומבלעדי זה תאבד התועלת והתוחלת, וז"ל (מאמר ה' פכ"ז): "אמר החבר זה אמת וכו' שהמעשים צריכים לשלמות ואז יהיו ראויים לגמול, כאשר צריכים עניני התפלה לבטא בהם על השלמות הגמור מהתחנה והבקשה, וכאשר יהיה המעשה והכונה שלמים כראוי, יהיה עליהם הגמול, וכו' ודברה תורה כלשון בני אדם. ואם היה המעשה בלעדי כונה או כונה בלתי מעשה תאבד התוחלת, אלא במה שאי אפשר המצאת הכונה. והתודות על המנע המעשה מועיל קצת תועלת, כהתודותו בתפלתו באומרו ומפני חטאינו והדומה לזה. ובהערת בני אדם והתעוררותם אל אהבת המקום ההוא הקדוש יתחנך הענין המיוחל, שכל גדול וגמול רב, כמו שנאמר 'אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, - רוצה לומר

הפסוק "והיתה לו ולזרעו אחריי" - שהובטח שהכהנים הגדולים שיעמדו בבית המקדש יהיו מזרעו? אלא הדבר מתבאר על פי הדין של "מקנה דבר שלא בא לעולם", למשל אם מוכר אדם לחברו תמרים מעץ תמרים שעדיין לא הוציא שום פרי, יכול בעל העץ לומר לאחר מכן שמכר לו את התמרים כשלא היו כלל בעולם ולא תפס המכר. אבל אם נשבע שיתן לו את התמרים מאותו העץ, או למכור לו אותם, לא יכול לומר לו לאחר מכן שלא היו בעולם כי הוא התחייב בשבועה. כך הקב"ה רצה שהקניין יהיה קניין עולם ושלא יהיה פתחון פה שלא יקבל את הבטחתו. וברור הדבר, שהקב"ה אינו צריך להשבע כדי לקיים את דברו, אלא שבה למדנו שעל ידי שבועה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם (ועיין רש"י בראשית פרק ל"א פסוק י"ג). ידוע שהראב"ד היה בר פלוגתיה של הרמב"ם, ולא מנע עצמו מלנקוט לשון חריפה מאוד כנגדו בדרך מלחמתה של תורה. אך בהלכות קידוש החודש בהגיעו להלכות שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כתב הראב"ד שהוא סומך על הלכותיו של הרמב"ם, וכל מה שכתב נכון הוא ואמת הוא. וראיה לדבריו הוא מביא מיעקב אבינו שאמר להקב"ה "יוכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך", ולכאורה הבטיח דבר שלא בא לעולם, אלא כיון שאמר זאת בלשון שבועה זה התחייבות שלא ניתן להפר (ועיין לרמב"ם פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכות ל"א, ל"ב, ל"ג, והראב"ד שם. ועיין לחם משנה שם באורך, ורדב"ז וכסף משנה שם).

חשיבות קיום המצוות בפרהסיא

כתוב (שם יד): "וְשָׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הִמָּכָה אֲשֶׁר הָכָה אֶת הַמִּדְיָנִית זָמְרִי בֶן סָלֹא וְנָשִׂיא בֵּית אֶבְלָה לְשִׁמְעוֹנִי. וְשָׁם הָאִשָּׁה הִמָּכָה הַמִּדְיָנִית קִזְבִּי בֵּת צֹר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית אֶבְלָה בְּמִדְיָן הָיְתָה". אומר רש"י: כאן הזכיר את זמרי שהוא נשיא בית אב, ואת שם האשה המוכה, לפי שרצה לשבח את מסירות נפשו שלא פחד פנחס מהיחוס ומהמעמד שלהם. מורנו ורבונו ועטרת ראשנו ראש ישיבת 'פורת יוסף', דודי הרב הגאון יהודה צדקה זצ"ל היה אומר, שזה מה שכתוב בפסוק "בקנאו את קנאתי בתוכם", לומר שעשה את מעשהו לעין כל ובפרהסיא, ולא עשאו בצינעא ובהחבא. וכן מה שכתוב שבסודם לא נמצאו צדיקים, הכוונה, לצדיקים מפורסמים ולעין כל, למרות שהיו כאלה שהיו נחבים, בכל אופן זה נקרא שלא נמצאו צדיקים בעיר. מכאן יש ללמוד את מעלת וחשיבות עשיית המצוות בפרהסיא ובגלוי (עיין בראשית פרק י"ח פסוק כ"ד).

דרך תשובה על פי התורה

היה אומר בעל האור החיים הקדוש (במדבר פרק כ"ג פסוק י'), שראה כמה רשעים שמוכנים לחזור בתשובה ולקבל עליהם את כל מצוותיו יתברך, אבל בתנאי שימותר מיד. אבל, אומר האור החיים הקדוש, זו דרכו של בלעם הרשע, שרצה ליהנות במשך כל חייו מתענוגות העולם הזה, ולחיות בנבלות וברשעות, ולבסוף רוצה למות כמשה, "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו". אבל דרכו של עם ישראל אינו כן, "כי לא אחפץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחייה", שהוא לשון חיים מתוך תשובה, ולא חיים סתמיים ללא עול של תורה ומעשים טובים. אין הכוונה למות מיד לאחר שעשה תשובה, אלא החכמה היא לקיים תורה ומצוות, ולדעת להלחם נגד יצר הרע. היינו, ישוב בתשובה ויחיה מתוך תשובה, יתגבר על היצר ויכניע אותו.

מתנת ברית כהונה ולא מכר

על הכתוב "לכן אמור הנני נותן לו את בריית שלום", אומר אור החיים הקדוש שהוא על פי מה שכתוב בפסוק "לכן נשבעתי לבית עלי", ומאריך בזה. ואומר עוד "והנה האדון אשר יראה בעיניו לרומם מעלת פנחס לעשות הדבר בדרך מתנה שיהיה כהן מצידו ולא מצד הענין שבה ממנו, ולזה אומר הנני נותן לו בדרך מתנה". ביאור הדבר הוא, ישנם שני מושגים 'מכר' ו'מתנה', ואחת הנ"מ ביניהם היא בדין בר מצרא. למשל, אדם שיש לו שדה בסמיכות לחברו, ורוצה חברו למוכרה, ואומרים לו מדין 'ועשית הישר והטוב' להתחבר בו ולתת לו זכות קדימה לקנות אותה במחיר שקבע לאחרים, כי בשבילו יותר נח שתהיה לו קרקע סמוכה ולהתרחב בה. כמו כן גם בדירה, אם חושב למכור את דירתו ובא שכנו ומבקש ממנו זכות קדימה

קול צופיך

מנחם מנחם מלך ציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פנחס - תשס"ב - מאת מנחם מלך ציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שבפרשה זו יש רמז לגאולה העתידה שהיא תלויה בתשובה ובתפלה, וכך יצאו ממצרים שחזרו בתשובה והתפללו שיושיעם, כך בגאולה העתידה לא תלויה אלא בתשובה ובתפלה."

חמשה דברים אירעו ב"ז בתמוז

כתוב בגמרא (תענית כו) חמשה דברים אירעו לאבותינו ב"ז בתמוז: נשתברו הלוחות, נתבטל קרבן התמיד, הובקעה העיר בחורבן בית שני, ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה, והועמד צלם בהיכל (ענין רמב"ם תענית ה'). והרי גם חטא העגל היה ביום ב"ז בתמוז, אם כן מדוע המשנה לא הזכירה זאת? אלא חז"ל אומרים שעשיית העגל היתה ביום ט"ז תמוז, שאמר להם אהרן הכהן "חג לה' מחר", ועל כן לא נזכר במשנה כדבר שאירע ב"ז תמוז.

נשתברו הלוחות

כשיורד משה מהר סיני ורואה את מעשה העגל הוא שובר את הלוחות. אם כן, מדוע נאמר "נשתברו הלוחות" שמשמע שמעצמם נשברו? ועוד, ידוע שהלוחות היו עשויים מסנפירין - אבן יקרה, שאם אתה מניחה על סדן או פטיש הם נשברים והיא אינה נשברת, אם כן כיצד משה שבר את הלוחות? הללו? ועוד, שנאמר בהם "מכתב אלוקים הוא"? אלא, כשאמר הקב"ה למשה ראה את עם ישראל שעשו עגל, עומד משה רבו בתפילה "סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך", וכשיורד מההר וראה בעיקר את המחולות, אמר בליבו אני אשבור את הלוחות וכך אולי ישבר ליבם של עם ישראל. וכשהוא רואה שהם ממשיכים במחולות נשתברו מעצמם.

מתי הובקעה העיר?

תניא: אמר רבי שמעון: ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש, ואני אין דורש כמהו. צום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר, שנאמר: "בתשעה לחודש ויחזק הרעב בעיר ולא היה להם לחם ותבקע העיר". אם כן יוצא שהצום צריך להיות ביום ט' לחודש תמוז, והרי אנו צמים ב"ז? אומרים התוספות: "היינו בראשונה, אבל בבית שני הובקעה העיר ביום י"ז. ומשום הכי עבדינו ב"ז תמוז תענית והך ברייתא מיייתתא בירושלמי גורסינן בה י"ז בתמוז. ואע"ג דכתיב בקרא ב"י לחודש, קלקול חשבונות היו שם, ופליג אש"ס דידן. ר"ל, שמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים". דהיינו, הם טועים ואמרו ט' בחודש אך זה היה י"ז לחודש, וטעותם עד שהתבלבלו בתאריך נבעה מעומק צערם על שנבקעה החומה, ועל כן הכתוב השאיר ב"י לחודש. אבל לבוא ולעשות חומרא שיצומו גם ט' וגם י"ז בתמוז, אין לעשות.

כיצד קבעו צום ללא נביאים?

נשאלת השאלה, לפי דברי התוס' שביום י"ז בתמוז הובקעה העיר ועל כן צמים, הרי בחורבן בית שני לא היו נביאים, א"כ כיצד קבעו צום? ואפילו במצב החמור ביותר לעם ישראל כמו השואה לא קבעו צום, ולא יכולים לקבוע. והתשובה, בפסוק לא נאמר י"ז בתמוז אלא נכתב "צום הרביעי", כלומר ישנו כח בידי חכמים להעביר מ"י ל"ז. אבל בשו"ע (סי' תקמ"ט) נפסקה הלכה שביהמ"ק נחרב ב"ז בתמוז, וז"ל: "כיון שבשנייה הובקעה ב"ז בו תקנו להתענות משום דחורבן בית שני חמיר לך". וז"ל הרמב"ם (פרק ה' מהלכות תעניות הלכה א'): "וי"ז בתמוז חמשה דברים אירעו בו, נשתברו הלוחות, ובטל התמיד בבית ראשון, והובקעה ירושלים בחורבן שני, ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה והעמיד צלם בהיכל" (ויש גורסים ברמב"ם 'והועמד').

הובקעה החומה - חומת ליבו של האדם

עשרים ואחד יום קודם שנחרב ביהמ"ק, הובקעה החומה, וכבר אז נשבר ליבם של ישראל, והאויבים יכלו בקלות להכנס לביהמ"ק. אומרים חכמי המוסר, האדם הוא כחומה, ואם יעשה עוון אחד, יצה"ר הבקיע את החומה וכעת הוא יכול להכנס בקלות. דרכו של היצה"ר שמסית את האדם ואומר לו עשית עוון אחד כבר אין לך תקנה ותעשה עוד אחד. אבל דרכו של עם ישראל לחזור מיד בתשובה "סלח לנו אבינו כי חטאנו" ולא ליפול ליאוש.

כי ירושלים אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אביה ועפרה". הרי שהבניין של ירושלים יאבד מהתחלתו שלו אלא"כ הכיסופים שעם ישראל צריכים לו בתכלית הכיסוף.

שימת לב בתפלה על בניין ציון

עוד כתוב הכוזרי בכוונת התפילה על בניין בית המקדש, וז"ל (מאמר ב' אות כ"ד): "אמר החבר הובשתי מלך כוזר, והעון הזה הוא אשר מנענו מהשלמת מה שיעדנו בו הא-לקים בבית שני וכו', ואין דבורנו 'השתחו להר קדשו', ו'השתחו להדום רגליו', ו'המחזיר שכינתו לציון' וזולת זה, אלא כצפצוף הזרזר, שאין אנחנו חושבים על מה שנאמר בזה וזולתו, כאשר אמרת מלך כוזר". הרי שיש תוכחת גלויה לכן שבשעת התפלה לא חושבים כלל על מה שמתפללים אלא הם מילים כצפצוף זרזיר גרידא. ועוד שיש מקומות שכשאומרים המחזיר שכינתו לציון מדלגים על עניין 'אמן' ומתחילים ישר 'מודים'. מכאן נלמד מוסר כמה צריכים להתחזק בעניין התפלה על בניין בית המקדש.

תל שכל פיות פונים בו

העומד להתפלל צריך שיכוון לכיוון בית המקדש, שהוא צד מזרח. כשעומדים בהר הזיתים, משתנה הכיוון וצריכים להתפלל למערב שהר הזיתים עומד ממזרחו של בית המקדש, וכן מיריחו משתנה הכיוון. הגמ' אומרת (ברכות ל' ע"ב): "תנו רבנן סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות - יכוין לבו כנגד אביו שבשמים, שנאמר והתפללו אל ה'. היה עומד בחוץ לארץ - יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם. היה עומד בארץ ישראל - יכוין את לבו כנגד ירושלים, שנאמר והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת. היה עומד בירושלים - יכוין את לבו כנגד בית המקדש, שנאמר והתפללו אל הבית הזה. היה עומד בבית המקדש - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים, שנאמר והתפללו אל המקום הזה. היה עומד בבית קדשי הקדשים - יכוין את לבו כנגד בית הכפורת. היה עומד אחורי בית הכפורת - יראה עצמו כאילו לפני הכפורת.

נמצא: עומד במזרח - מחזיר פניו למערב, במערב - מחזיר פניו למזרח, בדרום - מחזיר פניו לצפון, בצפון - מחזיר פניו לדרום, נמצא כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד. אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא: מאי קרא 'כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות', תל שכל פיות פונים בו". מכאן רואים כמה חשוב מקום המקדש כי כל התפילות גם של בני חו"ל מגיעות קודם לכותל ומשם עולות למעלה. ועל כן, ראוי לכל אדם לחשוב כן לפחות פעם אחת ביום. היינו, לא הכוונת פניו בלבד, אלא מחשבתו (וענין כה"ח ובמש"ב סי' ט"ז). וכלשון הבא"ח: "אם הוא בחו"ל יכוין לבו כנגד ארץ ישראל, ובית המקדש ובית קה"ק. ואם הוא באר"י יכוון כנגד ירושלים וכו'. ואם הוא בירושלים יכוון כנגד בית המקדש ובית ק"ק (ענין כה"ח שם ומש"ב שם).

בני חו"ל תלויים בארץ ישראל

פעם שאלו את רבי חיים סטאהל ע"ה מדוע אוספים כסף בחו"ל עבור אנשי ארץ ישראל, והיו לועגים על זה. אמר להם: אם בני ארץ ישראל לא יתפללו על בני חו"ל לא יהיו להם כל מקור חיות בחוץ לארץ. ועוד אמר להם כעין מה שאומר הרמב"ם שבכל חודש מברכים את החודש, ואם אין יהודים בארץ ישראל אזי אין קידוש החודש, וממילא גם אין חודש ומועד נוהגים בחוץ לארץ כלל. ואמנם המגורים בארץ ישראל כרוכים בייסורים קשים, אך למרות הכל זו זכות עצומה לגור בה (עין בארץ החיים יו"ד מדף 167 והלאה וענין שם באורד).

סוד הגאולה העתידה

כתוב (ישעיה ס"ב א): 'למען ציון לא אֶחְשֶׁה ולמען ירושלים לא אֶשְׁקוּט עד יָצֵא כְּנָה צִדְקָה ויִשְׁעֶיהָ כְּלָפִיד יִבְעָר'. מכאן, שהקב"ה לא ישקוט כלל על ירושלים, וכך צריכים עם ישראל לנהוג בבחינת "תנו עוז לאלקים", כדי לעורר אתערוותא דלעלא ולהחיש את גאולת ירושלים ובניין בית המקדש. ואומר רבנו בחיי על הפסוק 'ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה' אפשר

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פִּנְחָס - תַּשְׁס"ב - מֵאֵת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מברכין שהחיינו, אפי' בשבת. דעת המג"א והמש"ב: בשבת יכולים לברך שהחיינו. אשה בהריון שהריחה פרי טוב, האם יכולה לברך שהחיינו או לא? להלכה מברכת. כתוב ב"שדי חמד": שפעם אחת הכריחו את המהרח"ו לאכול פרי חדש ובירך בפה"ע, ואח"כ הסתפק אם בירך שהחיינו או לא? ולעיתים קורה, שנקרעת חולצתו של אדם בדרך, וקנה חולצה חדשה האם יברך שהחיינו או לא? והדין: מברך שהחיינו. חייל שמקבל חולצה חדשה, או מדים חדשים מהצבא האם יברך שהחיינו או לא? אם החולצה שלו ויכול לעשות בה מה שליבו חפץ ואפילו לקרועה אזי מברך שהחיינו, אחרת החולצה מושאלת לו ולא קנינו. הקונה טלית קטן - אומר בעל הב"ח: אם שמח בו, יברך שהחיינו, וניתן לברך ברכה זו גם בין י"ז בתמוז לט"ב, אם אין לו טלית קטן אחר.

ברכה על ריח

נשאלה פעם שאלה בענין אנשים שגרים. על יד מאפיית "אנג'ל", האם עליהם לברך על הריח הטוב? יש מי שאומר: שצריך לברך הנותן ריח טוב בפת (ענין לשו"ע סי' רט"ז סעי' י"ד שמברך בלי שם ומלכות). פעם אחת באמריקה, חיפשי מנין של הנץ החמה, וראיתי שיש להם מנהג להכין כוס קפה לכולם קודם התפילה. אני לא רציתי לשתות קודם התפילה, וחשתי כי הם מקפידים עלי.

והנהגתי להם שלאחר התפילה ילמדו שני הלכות, ובי"ה שמנהג טוב זה התפשט בכל חו"ל. ובקשו ממני שאומר להם שתי הלכות. אמרתי להם כשנכנסתי לבית הכנסת הרחתי את ריח הקפה, ונסתפקתי מה לברך. האם ברכת "עצי בשמים", כיון שהקפה הוא עץ, אבל מאידך כשהוא על העץ אינו בו ריח, ולכן אולי יש לברך 'בורא מיני בשמים', אך גם בזה ישנה מחלוקת, כגון הנכנס לחנות של בשם, או לביתו ומריח ריח טוב - שאינו יכול לברך, כי בעיני דבר שיש בו ממשות, שניתן לאחוז בו. ועל כן, לא רציתי לשתות קפה בכדי לא להכנס לספקות.

קניית בגדים לאחר ר"ח אב

קניית בגדים לאחר ר"ח אב אסורה, גם אם לא לובשם אז. אבל אם ישנה מכירה בזול בימים אלו כגון מכירה של סוף העונה, שאם לא יקנה יפסיד - יכול לקנות, ובלבד שלא יחדש. בגדים פנימיים גופיה וגרביים - מותר לקנות גם אחרי ר"ח, ואין עליהם חיוב ברכת שהחיינו. כיפה או עניבה חדשה - אם שמח בה מברך שהחיינו. אבל לא יחדש אותם החל מליל י"ז בתמוז, אא"כ אין לו מה ללבוש.

אירוסין ונישואין מי"ז בתמוז

מהדין מותר להתחתן עד ר"ח אב. אומר הב"ח: "עכ"ז נהגו לאסור מי"ז בתמוז, אבל אירוסין ושידוכין מותר. ומ"מ יש שנוהגים שלא לעשות אירוסין מי"ז בתמוז, וכן ראוי נהוג" (בא"ח ש"ר דברים אות ד', וענין לשו"ע סי' תקנ"א).

שהשמחה במעונו בחתונות מעורבות?

כיום לצערנו, בחתונות של לא דתיים, שעירים ירקדו שם, וחוסר הצניעות משוע, שאין להם כסף לקנות בגדים (שלמים וקונים בגדים שחסר שרוול או בית צואר). ועל כן ראוי שקרובי משפחה יגיעו רק לברכות החופה, או שיעצמו עיניהם עד שיגיעו לחתן ולכלה ויתנו את מתנתם וילכו. פעם שאל אותי חתן חוזר בתשובה מה יעשה וביום חתונתו יבוא אליו כל מיני נשים מקרובי משפחתו וידידות וילחצו את ידו. עניתי לו שישם תחבושת על היד וכך אף אחד לא ילחץ את ידו. ואמנם כתוב שאם אדם עושה עצמו חולה לא ימות עד שיהא חולה, או אם עושה עצמו חוגר לא ימות עד שיהא חוגר וכו', אבל כאן זה לא שייך כי הכוונה היא לשם שמים. והמנהג הטוב ביותר בשמחת חתן וכלה הוא, לברך את החתן, לתת לו מתנה ולשמוח ולרקוד לפניו, זו השמחה האמיתית ולא שמחה של שירי עגבים. אומר בעל יערות דבש: אינני יודע אם מותר לברך "שהשמחה במעונו" בשמחות כאלו. וכל זה מדובר על כל השנה כולה.

בוטל התמיד

אחת הסיבות שצמים ביום י"ז בתמוז היא: בוטל התמיד. מלכות רומי גזרה שאסור להקריב קרבן התמיד. אמרו הרשעים למלכות רומי כל זמן שהיהודים מקריבים קרבן התמיד אין לכם זכות, ואינכם יכולים לכבוש את הארץ. ובכל יום היו נותנים היהודים סל מלא זהב ותמורתו קיבלו טלה לקרבן התמיד. יום אחד נתנו להם בסל במקום טלה חזיר, נעץ צפורניו בחומה ונזדעזע אר"י ארבע מאות פרסה. מכאן רואים עד כמה טמא ה'דבר אחר', וכיצד אדם יכול לטמא את עצמו במאכל. ואם נכשל עליו להזדעזע ולחזור בתשובה.

והעמיד צלם בהיכל

כתוב: "שרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל". יש הגורסים "והעמיד", ויש הגורסים "והועמד". ומבארים, אלא, "והעמיד" - זה אפוסטמוס. והועמד - זה ע"י מנשה מלך ישראל, שחיפש איזה עוון להכעיס את הקב"ה ובסוף חזר בתשובה, ותשובתו נתקבלה. ויש מי שאומר בגמרא: מנשה מלך ישראל אין לו חלק לעוה"ב. בא אליו מנשה בחלום ואמר לו: מי אמר לך זאת שאין לי חלק לעוה"ב. ושאלו כיצד בוצעים את הפת? ולא ידע לענות. אמר לו מנשה: במקום שנאפה יפה. וכיון שלימדו דבר הלכה אמר לו אותו חכם אני מחר אדרוש 'מנשה חברנו'. אמר לו: 'חברא דאבוב אנא'! אמר לו החכם: כיצד יכולתם לעבוד עבודה זרה? אמר לו מנשה: אילו היית בדורי היית תופס את שולי גלימתי ורץ אחרי. עד שבא עזרא הסופר והעביר את כל הע"ז (ענין סנהדרין דף ק"א ודף ק"ב).

צום י"ז בתמוז שחל בשבת

י"ז בתמוז שחל בשבת נדחה ליום ראשון, ל"ח תמוז. מה דין ילד שנולד ב"ח תמוז (שנכנס לעול מצוות ביום י"ח תמוז), האם חייב לצום או לא? מצד אחד, כיון שצום י"ז בתמוז היה צריך לחול ביום שבת ונדחה ליום ראשון, הרי בשבת לא היה בר חיוב, ואם כן אינו חייב לצום. או שנאמר, כיון שחכמים גזרו שצום שחל בשבת ידחה, אם כן הוי כאילו מראש נקבע ליום ראשון, וכן נוהגים וחייב לצום.

אמירת ענוו

רש"י אומר: לעיתים אדם שבע ואומר 'ענוו', ואדם השרוי בתענית לא אומר 'ענוו'. דהיינו, בערבית שבמוצאי י"ז בתמוז לא אומרים 'ענוו' מכיון שאינו יום. ומאידך, בליל י"ז בתמוז אומרים 'ענוו', כי זה מתייחס לצום שיחול למחרת, וכן פוסק הרמב"ם (ענין לרש"י שבת דף כ"ד). אנו לא נוהגים לומר 'ענוו' בליל הצומות, חוץ מצום ט"ב שאומרים בלילה 'ענוו'. דעת הרמ"א: גם בתענית ציבור היחיד אינו אומר 'ענוו' אלא רק במנחה, שמא לא יצום, ורק הש"צ אומר. הספרדים נוהגים כרמב"ם ואומרים בשחרית 'ענוו', אבל בליל י"ז אין אומרים 'ענוו' (ענין שו"ע סי' תקס"ה סעי' א' וסעי' ב').

חתונה שנקבעה לליל י"ז תמוז

חתונה שנקבעה ליום ט"ז תמוז, דהיינו ליל י"ז בתמוז, מחמת שלא שמו לב - מה הדין? אמנם ניתן לעשותה לפני השקיעה, אך כיצד ירקדו וישמעו שירה בלילה, שהוא ליל י"ז תמוז? אומר הב"ח (ש"ר דברים אות ה'): "אסור לעשות ריקודים ומחולות בין י"ז בתמוז עד אחר ט"ב. וראוי להזהיר את מנגנים ישראלים שלא ישוררו אצל הגויים, אבל משום איבה או אם זה המנגן אין לו מה לאכול שרי לנגן אצל הגויים בעבור שכרו. וכל זה אחר י"ז בתמוז, אבל מ"ח אב עד ט"ב ישמטו עצמן לגמרי. וכן ה"ה ביום י"ז בתמוז עצמו לא ילך בשום אופן, וההולכין בעבור שכרם אין רואים סימן ברכה. וכן צריך להזהר בעשרה בטבת בלילה וביום שלא לעשות ריקודים ומחולות". דהיינו, מליל י"ז בתמוז יש להזהר בריקודים ומחולות.

ברכת שהחיינו מי"ז בתמוז עד ט"ב

אומר הרב חיד"א שאדם אינו יכול לברך שהחיינו מליל י"ז בתמוז והלאה. דעת האר"י (וכן משמע מפשט מרן): מי"ז תמוז ועד ט"ב אין

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

פנחס - תשס"ב - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

אכילה ושתייה קודם עלות השחר

לפי הקבלה: אכילה אסורה אף אם עשה תנאי, אבל שתייה - מותרת. לפי הפשט: אם עשה תנאי יכול אף לאכול. דעת הרמ"א: אף ללא תנאי יכול לשתות. ואם רואה שלולי שיאכל או ישתה לא יצליח לצום, גם לפי הקבלה רשאי לאכול ולשתות קודם עלות השחר. והעיקר שלא יפרוש מן הציבור, ויתענה (עיין שו"ע סי' תקס"ד, ולמשי"ב ולכה"ח שם).

הפטורים מצום י"ז בתמוז

אשה בהריון או מניקה או חולה אף שאין בו סכנה פטורים מן הצום. בעל ה'שדי חמד' שואל, מה דין חולה שהרופא אמר לו שיכול לצום רק צום אחד בחודש, והגיע צום י"ז בתמוז, האם יצום או שיעדיף לצום ביום ט' באב? ועונה: מצוה הבאה לידי אל תחמיצנה ויצום ביי"ז בתמוז.

"ודמעתה על לחיה"

אומר רש"י על הפסוק "בכה תבכה בלילה" - בכו בכיה של חנינים (רש"י איכה פרק א' פסוק ב'). המרגלים שדברו כנגד אר"י בכו בכיה, והתיקון של זה הוא בכה תבכה בלילה. שאל פעם אחד הרבנים, מהו שנאמר "ודמעתה על לחיה" בלשון יחיד? וביאר, שאותה דמעה שבכינו במדבר נשארה על לחיינו עד היום.

"העיר רבתי עם"

כתוב: "איכה ישבה בדד העיר רבתי עם". בירושלים היה חוק שכל המטבעות נסחרים בירושלים, וכשפורטים אותם אין הוצאות או עמלות. וכן אדם שרצה לישון בירושלים לא היה משלם עבור מקום שינה. וכתוב בגמרא שנותנים לבעל המלון בקבוק ריק (וכיום שמחזירים את הבקבוקים הריקים שיש עליהם פיקדון, עיין מסכת מגילה דף כ"ו).

לעתיד לבוא הצומות ימי ששון ושמחה

הגמרא אומרת (ר"ה י"ח ע"ב): "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה". שואלת הגמרא: קרי ליה צום וקרי ליה ששון ושמחה? ולכאורה, מה הקושיה הרי הצום יהפך ליום שמחה? אלא הכוונה היא שאנו לא יודעים כיצד יהפך יום י"ז בתמוז האם יהיה כיו"ט ממש או כמו פורים (ועיין ב"י סי' תקנ"א).

ויהי רצון, שיום י"ז בתמוז וכן כל הצומות יהפכו לבית יהודה לששון ולשמחה והאמת והשלום אהבו.

ובביאת הגואל הרי יבואו משה ואהרן, ואז נשמע פסק הלכה אם יהיו יו"ט ממש עם איסורי יו"ט, או רק שם יו"ט כמו ט"ו באב. ויהי רצון שנזכה לגאולה שלמה בעגלא ובזמן קריב אכי"ר.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

